

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДИТЯЧОГО МОВЛЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Ганна СКЛЯНІЧЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті здійснена спроба порівняльного аналізу особливостей становлення дитячого мовлення в англійській та українській мовах на засадах принципу найменшого зусилля при оволодінні мовою, аргументується залежність становлення дитячого мовлення від типології кожної окремої мови.

Ключові слова: становлення дитячого мовлення, тип мови, принцип найменшого зусилля.

The article deals with a contrastive analysis of speech peculiarities of English-speaking and Ukrainian-speaking children in the process of their language acquisition. On the background of the least effort in language acquisition approach such peculiarities are proved to depend upon the typology of each of the contrasted languages.

Key words: language acquisition, type of the language, the principle of the least effort.

Вивчення мовлення дітей вже протягом багатьох років привертає до себе увагу лінгвістів, психологів, соціологів, педагогів та інших учених, що працюють у галузі гуманітарних наук. У зв'язку з цим в останні десятиліття ХХ століття виокремилася окрема галузь мовознавства – онтолінгвістика, об'єктом вивчення якої є мовленнєва діяльність дитини, а предметом – процес засвоєння дітьми їх рідної мови.

Дослідження мовлення дітей викликають значний інтерес, тому що розширюють наші уявлення не тільки про оволодіння мовою, але також про саму мову, про її функціонування в мовленнєвій діяльності, розкривають не тільки становлення пізнавальних та інших психологічних процесів, але й їх структуру, поглиблюють наші знання про людину взагалі.

Для сучасної лінгвістики з її переходом від загальних проблем лінгвістики мови до аналізу широкого кола питань лінгвістики мовлення з орієнтацією на вивчення особливостей живого розмовного мовлення, з переміщенням центру наукових інтересів до реального акту комунікації проблема вивчення дитячого мовлення набуває особливої актуальності. З цього погляду значний інтерес становлять особливості механізму творення, специфіка семантики та функціонування дитячої лексики, виявлення загальних тенденцій розвитку дитячого мовлення на всіх мовних рівнях.

Розробкою проблеми оволодіння дітьми своєю рідною мовою займалися такі відомі вчені та мовознавці, як І. Бодуен де Куртене, Д. Бітнер, М. Крушевський, О.Гвоздев, Р. Якобсон, Н. Гагаріна, Е. Сепір, О. Єсперсен, Г. Світ, Едуард Сіверс та інші.

В сучасній лінгвістиці фундаментальні теоретичні дослідження дитячого мовлення проводяться в трьох основних напрямках: а) психолінгвістичному; б) когнітивному; в) теорії мовної діяльності.

Однак доводиться констатувати, що, незважаючи на чисельність теорій, покликаних пояснити механізми виникнення і розвитку дитячого мовлення, дотепер відсутня єдина теорія дитячого мовлення, яка б задовольняла усім вимогам сучасної науки. Існують прогалини в описі контрастивного мовленнєвого розвитку дитини, зокрема стосовно різних мовних рівнів.

Порівняльний аспект дитячого мислення представлений незначною кількістю робіт. Комплексного контрастивного вивчення проблеми розвитку дитячого англійського та українського мовлення, наскільки нам відомо, не проводилось.

Метою цієї статті є контрастивний аналіз ізоморфних та аломорфних рис розвитку мовлення в англійських та українських дітей віком від 1 до 5 років у ситуації повсякденного спілкування із дорослими, під час засвоєння фонематичних/фонетичних, лексичних та граматичних особливостей рідної мови. В ході аналізу акцент робиться на використанні засад природного мовознавства.

Зазначена мета обумовила коло конкретних завдань:

1) опис особливостей поетапного оволодіння рідною мовою англійськими та українськими дітьми;

2) визначення залежності розвитку і особливостей дитячого мовлення від структури рідної мови.

Джерелами фактичного матеріалу для аналізу мовлення англійських дітей були переважно дані інтернет-форумів, де батьками широко використовується практика

висвітлення процесів оволодіння мовою своїми дітьми, а також записи сім'ї Кейсі, де відображено динаміку розвитку дитячого мовлення їхніх дітей.

Фактичний матеріал для аналізу мовлення українських дітей добирався із “Словника дитячого мовлення української мови”, укладеного В. Чернецьким[4], а також із даних, в основу яких покладено спостереження автора статті за розвитком дитячого мовлення.

Ще наприкінці XIX – у першій половині XX століття, коли проводилися перші наукові спостереження і збір даних по дитячому мовленню, у роботах лінгвістів та психологів (І. Тен, О. Гвоздев, В. Богородицький, А. Лурія, Л. Виготський та ін.) було закладено необхідні передумови для його подальшого різнопланового дослідження.

У своїх розробках психолінгвісти зосереджують увагу на розумінні й продукуванні мовлення, засвоєнні рідної мови дитиною. Велике значення для вивчення дитячого мовлення в цьому напрямку мали праці Н. Хомського, С. Кларка, К. Нельсона, М. Бовермана, що дозволили по-новому описати процеси оволодіння дитиною системою мови, акцентуючи увагу на функціонуванні її внутрішніх механізмів.

Теорія мовної діяльності знайшла відображення у працях О. Леонтьєва, М. Жинкіна, Л. Обухової та ін. і являє собою аналог зарубіжної західної психолінгвістики з дещо ширшим діапазоном досліджень, у яких розглядаються як комунікативні, так і не комунікативні прояви мовної поведінки, акцентуються тенденції до комплексного вивчення мовленнєвої діяльності дитини.

Дослідники когнітивного напрямку вивчають мовленнєвий розвиток дитини не ізольовано, а у зв'язку з розвитком загальних когнітивних спроможностей дитини [1: 160–165].

Починаючи з 80-х років XX століття, дослідження, присвячені вивченню дитячого мовлення, характеризуються поєднанням лінгвістики із соціологією (Е. Сноу, Ч. Фергюсон), етнографією (Е. Очс, Б. Чіффелін), прагматикою (Д. Хаймс) і т. д. На стику когнітивних наук і лінгвістики з'являється когнітивна семантика (Ф. Кордье), у рамках якої досліджуються основні семантичні категорії дитячого мовлення та онтолінгвістика, що спеціалізується на комплексному вивченні розвитку мовлення у дитини (С. Цейткін).

Останнім часом з'явилися дослідження розвитку дитячого мовлення, які базуються на постулатах природного мовознавства.

Якщо, вивчаючи дитяче мовлення, структуралісти акцентували увагу на виділенні форм, генеративісти – на тяжінні до простого, то адепти природного мовознавства покладаються на принцип найменшого мовленнєвого зусилля, когнітивної економії тощо.

Сформульовані в природному мовознавстві постулати отримали статус мовних преференцій. Проблему вибору мовного рішення можна розв'язати як за допомогою універсальних преференцій (що мають місце у всіх мовах світу), так і за допомогою типологічних преференцій (що мають місце лише у мовах певного мовного типу) або специфічно-мовних, часткових преференцій (стосовно системи окремої мови).

Зіткнення преференцій розглядається з точки зору природної відповідності, що, за В. Дреслером, означає просте для розуміння, прийняття (особливо дітьми) рішення, яке походить від людської природи. Сукупність факторів, що впливають на такі рішення, надзвичайно складні [6: 87–95]. Так, один із апологетів даного підходу В. Уїтні, вважав, що мовні процеси, зумовлені принципом найменшого зусилля, спрямовані на зручність у використанні, і цей процес для мовців є несвідомим. В результаті, замість укладання шкали найважчих для засвоєння дитиною звуків, він пропонує зосередити увагу на тому, що для дитини є найлегшим у засвоєнні [12: 249–260].

Інший прихильник даного підходу М. Круг стверджує, що принцип найменшого зусилля складає основу мовної економії як для мовця, так і для слухача [12: 52].

Аналізуючи англійську мову, якою говорили на південно-східному узбережжі Китаю (Pidgin English), Ч. Леланд відзначає її подібність до дитячої. Саме принцип найменшого зусилля, на його думку, зіграв основну роль у становленні й розвитку мови піджин. Він виявив наступні спільні риси піджин з дитячою: а) переважання повнозначних слів у вживанні над службовими; б) бідне морфологічне оформлення; в) більш динамічні групи

слів порівняно з мовою дорослих; г) неістотна різниця між займенниками; д) мінімальна кількість флексій [9: 64–71].

Сучасні вітчизняні мовознавчі дослідження дитячого мовлення, що представлені працями традиційних лінгвістичних напрямків, зосереджені в основному на вивченні засвоєння дитиною норм мови (А. Богущ, Н. Гавриш, К. Крутій, Є. Сабатович та ін.).

Комплексний підхід глибинного дослідження дитячого мовлення у лінгвістичному та дидактичному аспектах демонструють роботи О. Моїсеєнко, О. Снітко, І. Сухан. Особливо слід зазначити дослідження О. Рувьової [3], яка розглядає дитяче мовлення у порівняльному аспекті.

Проаналізований нами фактичний матеріал, що становить понад 700 прикладів одиниць дитячого мовлення англійських та україномовних дітей, свідчить, що найактивніше процес оволодіння рідною мовою відбувається у дітей віком від 1 до 5 років. Остаточне оволодіння структурою рідної мови на всіх її рівнях у носіїв різних мов займає неоднаковий період.

Динаміка розвитку мовлення у англійських та україномовних дітей виявляє як ізоморфні, так і аноморфні риси.

Дослідники дитячого мовлення наголошують на низці універсальних характеристик, які притаманні процесу його становлення у носіїв різних мов. Це є однією з причин наявності ізоморфних рис, якими характеризується мовлення англійських та українських дітей, оскільки формування мовленнєвої функції відбувається паралельно з вивченням довкілля у тісній взаємодії із сенсорним розвитком дитини. У цій статті особливості дитячого мовлення розглядаються на кожному окремому мовному рівні.

Проаналізований нами фактичний матеріал свідчить про наступні характеристики при формуванні **фонетичної системи** рідної мови у англійських та українських дітей.

1. Відомо, що кожній мові притаманна своя артикуляційна база, яка спричиняє особливості артикуляції кожної конкретної мови.

Артикуляційна база сучасної англійської мови характеризується як напружено-апікальна, а сучасної української мови – як ненапружена дорсальна. Однак початкова вимова і англійських, і українських дітей має в своїй основі ненапружену дорсальну артикуляційну базу, яка, мабуть, потребує меншого зусилля з боку мовця. Так, англійські діти певний час вимовляють [t, d] з дорсальною артикуляцією. Початково у них відсутня диференціація голосних за довготою.

2. Як для україномовних, так і для англійських дітей характерна тенденція до серединності у вимові приголосних, тобто їх пом'якшення. Це пояснюється особливостями будови мовного апарату у дітей.

3. Першими у вимові з'являються губно-губні та задньоязикові приголосні. У цьому випадку, очевидно, діє принцип виразності. Дитина спочатку опановує ті звуки, артикуляція яких не є наближеною, а навпаки, виразно відмінною [b – p, g – k, ɓ – p, ɠ – k]. Порівняйте: *кубка* замість *трубка*.

4. Фрикативні з'являються пізніше проривних. Як стверджував Т. Богородицький, до 2 років дитина зазвичай оволодіває більшістю приголосних звуків. Далі основні труднощі викликає засвоєння міжзубних, палато-альвеолярних та фарингальних звуків [1: 81]. Такі приголосні наявні в англійській мові. І, можливо, через це англійські діти повністю оволодівають фонологічною системою своєї рідної мови пізніше (до 7–8 років) за україномовних дітей (до 6 років).

5. Опрацьований матеріал дозволяє виділити деякі спільні фонетичні процеси, що мають місце у мовленні англійських та українських дітей:

а) Субституція.

Наприклад: *anozzer* замість *another* [th на z], *baby* – *biby* [ei-ɪ], *because* – *pecause* [b-p], *cup* – *tup* [k-t], *day* – *die* [ie-ai], *doggy* – *doddy* [g-d], *kiss* – *kik* [s-k], *like* – *wike* [l-w], *rabbit* – *wabbit* [r-w], *zebra* – *debra* [z-d].

Як бачимо з наведених прикладів, замінюються переважно фрикативні, міжзубні, задньоязикові, сонорні. Із ряду голосних звуків англійської мови дифтонги та довгі голосні замінюються у більшості випадків на короткі голосні і, рідше, на інші дифтонги.

У мовленні українських дітей, як правило, субституціонуються сонорні, шиплячі, задньоязикові. Наприклад: *висце* замість *вище* [шч на сц], *вувиця* – *вулиця* [л-в], *гальний* – *гарний* [р-л], *гвухий* – *глухий* [л-в], *гіб* – *хліб* [хл-г], *зяко* – *жарко* [ж-з], *кася* – *каша* [ш-с], *оцю* – *хочу* [ч-ц], *руця* – *рука* [к-ц] і т. п.

б) Елізія, яка виражає тенденцію раннього дитячого мовлення до одно-двоскладових слів. Наприклад: *ball* – *ba* [l], *banana* – *nana* [bə], *bus* – *bu* [s], *giraffe* – *raf* [dʒi:], *stop* – *top* [s], *yellow* – *ellow* [j], *crocodile* – *croco* [dail] тощо; *бака* – *собака* [со-], *боти* – *ботики* [-ки], *буля* – *цибуля* [ци-], *уба* – *риба* [р-], *медик* – *ведмедик* [вед-], *тай* – *читай* [чи-] тощо.

в) Діреза. Наприклад: *cream* – *keam* [r], *drink* – *dink* [r], *from* – *fom* [r], *Helena* – *Hena* [-le-], *ice cream* – *ikeem* [s; r], *please* – *pease* [l], *sandwich* – *samich* [-nd-], *sleep* – *sip* [l], *train* – *tain* [r], *try* – *tai* [r]; *біна* – *бідна* [д], *бистий* – *бистрий* [р], *пато* – *пальто* [л'], *мозь* – *мороз* [ро] і т. п.

За спостереженням Р. Гілберта, наявна певна послідовність засвоєння англійськими дітьми звуків рідної мови:

1) звуки, що засвоюються дитиною протягом 2-го року життя: артикуляція всіх голосних звуків англійської мови, хоча не всіх ще на фонологічному рівні; приголосні звуки [p], [w], [h], [m], [n];

2) звуки, що засвоюються дитиною протягом 3-го року життя: [b, [k], [g], [t], [d], [j];

3) звуки, що засвоюються дитиною протягом 4-го року життя: [f], [s], [z];

4) звуки, що засвоюються дитиною протягом 5-го року життя: [ŋ], [r], [l];

5) звуки, що засвоюються дитиною протягом 6-го – 7-го року життя: [tʃ], [ʃ], [th], [θ], [ʒ], [dʒ], [8: 339–344].

Послідовність засвоєння українськими дітьми звуків рідної мови можна відобразити наступним чином:

1) звуки, що засвоюються дитиною у віці від 1 до 3 років: [a], [o], [e], [u], [y], [i], [n], [b], [m], [d], [v], [f], [z], [k], [x], [ŋ], [j]. За свідченням В. Богородицького та І. Сікорського, діти на початковому етапі часто артикуляційно, а згодом фонологічно, мають труднощі із розрізненням звуків [o-y] та [e-u];

2) звуки, що засвоюються дитиною у віці від 3 до 6 років: [c], [z], [u], [dʒ], [u], [ʒ], [ч], [ц] [шч], [дж], [л], [р].

На лексичному рівні мовлення англійських та українських дітей на його початкових етапах представлено одно-, двоскладовими словами з повторенням однотипних (*dada*, *баба*) чи синонімічних (*bubba* – *brother*) складів нейтрального або емоційного забарвлення. Тематичні групи дитячої лексики обмежені назвами осіб (*mummy*, *grandma*, *granddad*, *baby*, *мама*, *діда*), тварин (*doggie*, *too-cow*, *baalamb*, *woof-woof* *кися*, *козя*), побуту (*blankie*), їжі (*milk*, *моня*), частин людського тіла (*eyes*, *nose*, *pooh*, *wee-wee*, *руця*, *нозя*), предметів, дій (*give*, *show*, *kiss*, *дай-дай*, *цьом*, *цяця*) тощо. У перші два роки життя дитячі слова представлені здебільшого гіперонімами. Наприклад: *паці* (*пальці людини*, *кігті тварини*). Часто наявне метафоричне вживання слів, на кшталт: *моня* (*молоко*, *дай молоко*; *таке*, *як молоко*).

Значний відсоток від усіх досліджуваних лексем складає емоційно забарвлена лексема, яку умовно можна розділити на дві групи: 1) слова, де емоційне забарвлення (позитивне чи негативне) виражається семантично; 2) слова-демінітиви, утворені за допомогою словотворчих засобів (суфіксів), які надають словам пестливості чи здрібнілості.

Прикладом слів першої групи можуть бути *boo-boo* [*wound or bruise*], *rewie* [*smelling bad*], *бабай* [*старець*, *щось страшне*], *бука* [*щось страшне*], *зюзя* [*холод*], *цяця* [*іграшка*, *щось гарне*] тощо.

Друга група представлена в мовленні українських дітей значною кількістю демінітивних слів, в рамках яких спостерігається розширена словотвірна синонімія. Наприклад: *басеньки* [*спати*], *гойдусі* [*гойдатися*], *їстки*, *їстусі* [*їсти*], *любусі* [*любити*], *питки*, *питочки*, *питусі* [*пити*], *манюся*, *масюся* [*маленька*] і под. Це свідчить, з одного боку, про велику стилістичну потенцію емоційно забарвленої лексики даного типу та тісний її зв'язок із фольклором. З іншого боку, це є відображенням важливої риси українського словотворення,

де демінутивні форми представлені повнозначними частинами мови загальноновживаної лексики.

У мовленні англійських дітей словотвірні демінутиви представлені іменниками із суфіксами *-ie* та *-y*, які передають значення пестливості. Наприклад: *key [kitty]*, *doggy [any animal]*, *kibby [kitty]*, *owie [wound or bruise]*, *sissy [sister]*.

На початковому етапі становлення мовленнєвої компетенції англійські та українські діти для творення нових слів найчастіше використовують такі **словотвірні засоби**, як редуплікація та афіксація. Часто редуплікація базується на принципі звуконаслідування. Наприклад: *бай-бай [спати]*, *бе-бе [щось гидке]*, *бий-бий [бити]*, *бі-бі [машина]*, *му-му [корова]*, *гам-гам [їсти]*, *гуць-гуць [підкидати на руках]*, *дзі-дзі [годинник]*, *дир-дир [мотоцикл]*, *кап-кат [доц]*, *кіть-кіть [котитися]*, *люлю-люлю [колисати]*, *ме-ме [коза]*, *мяв-мяв [кішка]*, *нінь-нінь [вогонь]*; *bark-bark [гав-гав]*, *уит-уит [ням-ням]*, *din-din [dinner]*.

Хоча афіксація вважається, за теорією В.Дреслера, найбільш природною дериваційною моделлю, у мовленні англійських дітей другого року життя вона представлена в основному лише двома суфіксами: *-y* – суфіксом демінутивності, *-y* – прислівниковим суфіксом, що омонімічний першому, та суфіксом на позначення виконавця дії *-er*.

У мовленні українських дітей слова, утворені за допомогою афіксації, починають переважати на третьому році життя, наприклад: *бебека [вівця]*, *бусьнув [впав]*, *вогонята [іскорки]*, *дубцяти [ходити]*, *медько [цукерка]*, *мицька [кішка, кицька]*, *монька [молоко]*, *цьома [поцілунок]*, *цьомати [цілувати]*.

Відомо, що афіксація є найпродуктивнішим способом словотвору в українській мові і найбільш природною (за теорією природної морфології) дериваційною моделлю: *приберегусмося [пристанемо до берега]*, *курки швидко куряться [ростуть]*.

Граматична оформленість починає з'являтися в мовленні англійських та українських дітей на другому році життя й представлена переважно іменниками і дієсловами. На третьому році життя починається засвоєння прикметників, числівників, займенників, прислівників. Варто зазначити, що загальні правила граматики засвоюються ними раніше, ніж специфічні виняткові правила. Правильні граматичні форми витісняють неправильні у процесі засвоєння нових правил. В англійській мові у більшості випадків це стосується слів із флексійним оформленням. Наприклад, вживання *foots* замість *feet*, *breaked* замість *broke*.

Р. Браун виділив типові відхилення від граматичної норми в дитячих англійських реченнях, поданих нижче в залежності від появи в дитячому мовленні різних вікових груп.

1. Звичайним для дитячого мовлення при оволодінні формою теперішнього тривалого часу є пропуск дієслова-зв'язки. Наприклад: *Adam eating. Baby crying.*

2. Аналогічно спостерігається пропуск дієслова "to be" в теперішньому часі в реченнях типу *Daddy in bed. Sock on.* Такі речення з'являються в мовленні дитини при опануванні нею перших прикметників *in, on.*

3. Типовим відхиленням, про яке йшлося вище, є пропуск закінчення *--s* у множині іменників. Наприклад: *Two cooky.*

4. Вживання форм означеного часу замість тривалого: "Daddy go" замість "Daddy is going".

5. Пропуск *-s* для позначення присвійності: "Adam chair" замість "Adam's chair".

6. Невживання дієслова-зв'язки в реченнях типу: *I am Adam. Eve is a girl.*

7. Пропуск артиклів на початкових стадіях освоєння англійської граматики.

8. Додавання до основної форми неправильних дієслів частки *-ed*: *It breaked.*

9. Пропуск закінчення *-s* для позначення третьої особи однини теперішнього неозначеного часу: *He sleep. Timmy bite.*

10. Відсутність у мовленні дітей форм допоміжних дієслів в реченнях типу: "No eat cake" замість "Don't eat cake".

М. Донох'ю вказує на недотримання англійськими дітьми третього – п'ятого року життя фіксованого порядку слів у реченні [7: 56].

Наведені вище відхилення майже повністю співпадають з типовими помилками, характерними для українських мовців, що вивчають англійську мову.

Серед типових граматичних відхилень від загальномовної норми, які трапляються у мовленні українських дітей, слід зазначити такі:

1. Певний час діти можуть вживати іменники тільки в називному відмінку (*Казка хочу*).

2. Оскільки в українській мові закінчення множини іменників залежить від типу відміни, то діти не одразу починають їх диференціювати. Тому можливі такі висловлювання: *Багато цвяхів і багато дірів* (замість *дірок*).

3. Деякий час діти можуть обходитися без прийменників ("*Саня був пак*" замість "*Саня був у парку*"). Коли прийменники з'являються у дитячому мовленні, вони часто вимовляються з наступним іменником як одне слово і сприймаються дитиною як єдине поняття. Наприклад, дитина часто чує, що мама прийшла з *роботи*. Вона потім часто запитує у мами: "*Де твоя робота?*". Діти можуть плутати прийменники. Наприклад: *по роботу* замість *на роботу*.

4. Можливе утворення ступенів порівняння від відносних прикметників (*Моя хатка кам'яніша*) і навіть присвійних займенників (*ця моя, а ця моїша*).

5. Нерідко відсутня чітка диференціація дієслівних закінчень у теперішньому часі. Наприклад:

– *Ти цукерку хочеш?*

– *Хочеш! (Хочу!)*

6. На синтаксичному рівні характерними є заперечні еліптичні речення з таким порядком слів: "*Пати ні*" – "*Не хочу спати*", "*Сика ні*" – "*Не хочу сідати в машинку*".

Аломорфними рисами у розвитку мовлення англійських та українських дітей слід зазначити наступні.

На фонетичному та фонологічному рівні у англійських дітей спостерігається перехід від ненапруженої дорсальної артикуляційної бази до напруженої апікальної. Очевидно, з точки зору засад природного мовознавства, перша є більш природною і вимагає менше зусиль при артикуляції. В українських дітей пом'якшена вимова приголосних набуває фонологічних характеристик.

Аналізований матеріал свідчить про те, що серед фонетичних процесів (субституція, дієреза, елізія) у мовленні англійських дітей субституція становить 60 %. Цей фонетичний процес є також найвиразнішим у мовленні українських дітей, однак становить 25 % випадків на фоні інших (дієреза, протеза, елізія, метатеза).

На лексичному рівні емоційна забарвленість дитячої лексики в англійській мові частіше передається через семантику слова, рідше за допомогою слів-демінутивів. В українській мові навпаки, слова-демінутиви являють собою більшу частину забарвленої лексики. Зазначена закономірність відображає, з одного боку, загальну тенденцію розвитку англійської мови, для якої характерна більша семантична навантаженість, ніж формальна. З іншого боку, наявність великої кількості демінутивів серед усіх повнозначних слів у мовленні українських дітей підтверджує постулат прихильника природної морфології В.Дреслера про афіксацію як одну із найбільш природних моделей словотворення. Згідно з тим же підходом, конверсія як універсальна словотвірна модель є менш природною, ніж афіксація, однак вона є продуктивною в системі англійського словотвору. Англійські діти починають створювати слова за моделлю конверсії на третьому році життя. У більшості випадків це дієслова, утворені від іменників.

Тяжіння питомих англійських слів до односкладовості та відносно бідний їх афіксальний інвентар призводить до частішого творення складних слів, що нагадують словосполучення, у мовленні англійських дітей, ніж україномовних дітей раннього віку. Наприклад: *oil-spoon* [*spoon for cod-liver oil*].

На граматичному рівні вартим уваги є те, що аналітичні риси англійської мови (вживання допоміжних дієслів та дієслів-зв'язок, артиклів, фіксованого порядку слів, наявність одного заперечення в реченні) закріплюється у мовленні англійських дітей після 3-х років. Пізніша поява аналітичних форм може свідчити про те, що вони, з одного боку, є

менш природними для освоєння дитиною, а, з іншого боку, про те, що синтетичні форми є більш архаїчними.

Типовими відхиленнями від норми при засвоєнні мови синтетичного ладу є помилкове вживання українськими дітьми іменникових та дієслівних флексій, що відповідно залежать від типу відмін та дієвідміни; неправильне вживання граматичного роду іменників стосовно неживих об'єктів; невідповідне диференціювання у мовленні прийменників, злиття їх з наступними іменниками тощо.

В цілому процес оволодіння рідною мовою, який на всіх її рівнях проходить в рамках загальних правил та найбільш продуктивних моделей, завершується в україномовних дітей в середньому до 5 – 6 років, а в англомовних – до 7 – 8 років. Це спричинено як структурою рідної мови, так і труднощами при засвоєнні її форм.

Таким чином, якщо взяти за основу тезу В.Гумбольдта про те, що у зародку кожної мови уже закладено основні тенденції її розвитку [2: 47], то проаналізований матеріал великою мірою доводить, що становлення дитячого мовлення демонструє нам як основні стадії оволодіння мовою людиною у філогенезі, так і основні тенденції розвитку кожної окремо взятої мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Богородицкий В. А. Лекции по общему языковедению. – Казань: Типолитография императорского университета, 1911. – 248 с.
2. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984.
3. Рулёва Е. А. Стратегии создания детских неологизмов во французском, греческом, украинском и английском языках // *Записки Романо-германської філології* / Вип. 11. – Одеса: Латстар, 2002. – С. 249 – 259.
4. Чернецький В. К. Словник дитячого мовлення української мови. – М., 1988 (деп.).
5. Brown R. Social psychology. – New York: Free Press, 1965. – 785 p.
6. Charls D. Yang. Knowledge and Learning in Natural Language. – Oxford: University Press, 2009. – 192 p.
7. Donoghue Mildren R. The Child and the English Language Arts. – Dubuque, ID: Wm. J. Brown, 1985. – 123 p.
8. Dressler W. The cognitive perspective of 'naturalist' linguistic models // *Cognitive Linguistics* 1–1, 1990. – P. 75 – 98
9. Dressler Wolfgang U., Wolfgang U. Wurzel, Mayerthaler Willi and Panagl Oswald. Zeitmotifs in Natural Morphology. *Studies in language companion series*, 10. – Philadelphia: John Benjamin Publish Company, 1987. – 401 p.
10. Jacobson Roman. Aphasie, Kindersprache und allgemeine Langgesetze. – Stockolm: Alsuquist and Wiksell, 1941. – 102 p.
11. Ryle Gilbert. The concept of Mind. – London: Ventchinson House, 1949. – 409 p.
12. Whitney. On Language: Selected Writings of William Dwight Whitney. Edited by Michael Silvestrein. – Cambridge, Mass.: The Mitt Press, 1971. – 260 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ганна Скляниченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: порівняльна типологія англійської та української мови; словотвірний та лексико-семантичний аспекти.